Tidsskriftet dansk-skånsk

Nummer 2 / 1. august 2024

Bosjö eller Bosø Kloster mellem Ringsøerne

Dansk-Skaansk Forening blev stiftet

26. september 1954 i Helsingborg

Dansk-Skaansk Forenings opgave i såvel Skånelandene som i det nuværende Danmark er at udbrede kendskab til det gamle Østdanmarks historiske og geografiske tilknytning til Danmark.

Bestyrelsen består for nærværende af følgende medlemmer (hhv. stilling, navn, e-post/e-mail og mobiltelefon)**:**

Formand: ***Stig Wørmer***: stigw@webspeed.dk og 2889 9751

Kasserer og turkoordinator: ***Flemming Andersen*** flemming8a@hotmail.com og 2897 9405

Næstformand og bladansvarlig: ***Kaj Spangenberg***: spango@os.dk og 2659 9226

Sekretær: ***Niels Erik Søndergaard***: n.e.s.@youmail.com

og 3190 4740

Turkoordinator**:** ***Marianne Henriksen*****:** mhriksen@gmail.com

og 2423 1840

Facebook**:** ***Poul-Henning Laursen***: polau@youmail.dk og

3630 1482

Hjemmesiden er ikke opdateret til fakta om bestyrelsen og enkelte andre foreningsforhold og udgår foreløbig!

Kontingent og bankkonto:

200 DKK for 2024 – 250 DKK for 2025. Beløbet bedes indbetalt på **Reg.nr. 1551. Konto 6003133**

Indlæg i bladet udtrykker alene forfatterens holdninger og ikke nødvendigvis foreningens. Artikler og indlæg bedes sendt til redaktionen (se ovenfor) på Word-fil og ***aldrig*** på PDF!

Næste digitale nummer af Tidsskriftet dansk-skånsk forventes at udkomme omkring 1. november 2024. Artikler og indlæg bør være redaktionen i hænde ***senest*** 1. oktober.

Mindestenen for Freden i Knærød 1613 med dansk tekst

SKAF OS NYE MEDLEMMER!!!

Dansk-Skaansk Forening afgår den stille død, hvis foreningen ikke inden for en overskuelig tid får et tilskud af nye medlemmer - gerne nogle yngre end de mange nutidige +60! Men hvordan? For eksempel sådan:

Ethvert medlem, der skaffer et nyt medlem til foreningen, får kontingentet for 2025 på 250 kroner halveret til 125 kroner. Ved at hverve to nye medlemmer, er vort nuværende medlem kontingentfri for hele år 2025! Hvis et medlem hverver flere medlemmer end to, hilses det velkommen.

Logisk skulle vort flittige medlem så modtage penge af Dansk-Skaansk Forening, men desværre ligger det en del uden for vor økonomiske formåen!

De helt nye medlemmer er kontingentfrie resten af året, men kan ved at deltage i eftersommerens busrejse (*24. august*) til det midterste Skåne betale 100 kroner mindre for rejsen end eventuelle gæster. Det er vist, hvad man kalder en win-win situation!

BESTYRELSEN

Bustur til Bosø (Bosjö) Kloster og Sydskåne lørdag 24. august 2024. Afgang i bus fra Nordsjællands Turistfart klokken 10.00 fra Tietgensgade /Ingerslevsgade ved DGI-Byen (Hovedbanegården). Forventet hjemkomst cirka klokken 19.00.

Pris 700 DKK/gæster 800 DKK indbetales på foreningens konto 1551, reg.nr. 600 3133 eller Mobilepay 2897 9405 senest lørdag den 9. august. - Prisen omfatter bustur, frokost i Bosjö Kloster, senere kaffe og kage i Skivarps Gästgivaregård.

Husk pas eller kørekort!!!

Med turstart i København køres til ***Bosjökloster***, hvor frokosten indtages efter en rundvisning på stedet. Turen fortsætter til Borrie og Stora Köpinge kirker, til herregårdene Gl. Bjærsjøholm (Bjärsjöholm) og Krageholm med et par fine runesten i parken. Turen slutter med kaffe og kage på ***Skivarps Gästgivaregård***, inden vi kører retur til København med forventet ankomst klokken 19.

Bosø Kloster opførtes omkring 1080 af Benediktinerordenen på Bo Ø, som skiller de to Ringsøer (Östra og Västra Ringsjön). Rundvisningen på Bosøkloster (Bosjökloster) omfatter kirken, den smukke have og en udstilling om nonnernes liv på Bosø Kloster. Nonnerne overlevede Reformationen 400 år senere, hvor klostrene blev nedlagt, men nonnerne fik lov til at blive deres tid ud. Dernæst overtog adelsfolket klosteret, som siden hen blev omdannet til slot.

I den danske tid var ejerne Thale Ulfstand, siden Jochum Beck og sidst i den danske tid - Corfitz Ulfeldt! I slutningen af 1600-tallet forfaldt slottet, og i 1875-79 blev Bosjö Kloster ombygget af Helgo Zetterwall til sit nuværende udseende.

I parken findes Tusindårsegen, som måske kun er 900 år gammel. Vi indtager frokosten i slottets restaurant.

Turen fortsætter til Sydskåne og til ***Borrie kirke*** fra første halvdel af 1100-tallet. Den er ikke alene en af Lund stifts allerældste kirker. Den er også den mindste! Borrie kirke er opført i romansk stil med et interessant anglo-irsk præg. Altertavlen fra 1600-tallet bærer Christian IV's monogram.

Borrie Kirke - Skånes ældste og mindste!

Stora Köpinge kirke er rigt udsmykket med blandt andet kalkmalerier. Kirken ligger i en lille landsby, men da kirken blev grundlagt i begyndelsen af 1100-tallet, var byen en større og betydningsfuld by, som lå sikkert trukket væk fra kysten og vendiske angreb. I 1200-tallet aftog de vendiske angreb, og

Ystad ved kysten gjorde sig gældende og trak handelsaktivitet og borgere til sig.

Stora Köpinge Kyrka (Store Købinge Kirke)

Bjärsjöholm **(også *Bjersjöholm*, *Bergsjöholm*)** nævnes første gang i 1344 som "*Berhusagård*". I 1576 opførte Bjarne Kaas renæssanceborgen Bjersøholm mellem en bakke og en nu tørlagt sø. Fløje af den oprindelige renæssanceborg eksisterer endnu - men i forfalden stand, selv om en vis renovering har fundet sted. Dårlig fundering på gyngende grund gjorde, at borgen måtte opgives, og et nyt slot opførtes kort derfra i 1850. Men det er den gamle borg, vi skal se!

I parken til ***Krageholm*** er der en billedsten, som forstiller en præst eller biskop med et processionskors i hånden. Samt en runesten med en særlig indskrift: *Tonna satte denne sten efter*

Bram, sin husbond og Asgod, hans søn. Han var bedst af bomænd og givmild med mad. Her var altså en gæstfri viking som ikke havde erobret England!

Runestenen i parken til Krageholm

Kaffe og kage indtages i ***Skivarp Gästgivaregård***, inden vi kører videre mod København med ankomst cirka kl. 19.00.

Tekster: *Marianne Henriksen* og *Flemming Andersen*

ABSALON MÅTTE BEDE PAVEN I ROM OM HJÆLP

Paven gav ham en usædvanlig dobbeltstilling

Stort set alle danskere og især københavnere er bekendte med den stovte statue på Højbro Plads af biskop Absalon til hest. Eftersom prælaten også var kriger, svinger han en økse i højre hånd.

Spørger man forbipasserende om de ved, hvem han var, svarer de fleste, at han både var biskop i Roskilde samt grundlægger af København. Nogle kender endda årstallet: *1168*! Det er imidlertid kun en lille del af fakta om en af de vigtigste personligheder i vor brogede danmarkshistorie.

Kort om Absalon: Han fødtes formentlig 1128 i Fjenneslev, døde 21. marts 1201 og er begravet i Sorø Klosterkirke. Han var landets vigtigste politiker og kirkefader i anden halvdel af 1100-tallet. Forældrene var *Asser Rig* og Inger Eriksdatter, og hans farfar *Skjalm Hvide* var Hvideslægtens stamfar. Slægten ejede store jordområder på Sjælland. Og så var Absalon bror til *Esbern Snare*, men vigtigere var, at han var kong *Valdemar I den Stores* fosterbror og nærmeste rådgiver.

Hans krigeriske bedrifter under flere såkaldte vendertogter mod vendiske (slaviske) stammer på den senere nordtyske kyst er velkendte. Især det 11. vendertog i 1169, som lagde Rügen under Roskilde Stift. Det var Absalon, der erobrede klinteborgen *Arkona* med vendernes gud *Svantevit*, der blev brændt og rygboerne derefter tvangskristnet.

Absalon med hjelm og økse til hest på Højbro Plads

Denne krigeriske prælat drog i sine unge år – formentlig som den første dansker? - til universitetet i Paris, der netop havde vundet ry som lærdommens ypperste sæde. I staden ved Seinen modtog han stærke indtryk af det kirkelige opsving

under *abbed Bernhard af Clairvaux*. Absalon trådte ind i præstestanden og kom i forbindelse med tidens bedste mænd – blandt dem *abbed Vilhelm*, som Absalon fik til Danmark som abbed for klosteret på Eskilsø i Roskilde Fjord. Vilhelm var en utrættelig forkæmper for kirkelige fremskridt, især klostertugt, og oprettede i 1176 *Æbelholt Kloster* (i dag ruin med museum) nær ved Hillerød.

Efter hjemkomsten voksede Absalon magt gennem blandt andet kongens gunst samt Hvideslægtens store indflydelse, og i 1157 blev han indsat som biskop over Roskilde Stift. Men 20 år senere steg Absalon til den højeste kirkelige værdighed!

Slagsmålet i Lund Domkirke

Lundekirkens aldrende ærkebiskop *Eskil* (1100-1181) af den magtfulde jyske stormandsslægt *Thrugotsønnerne* fik pavens tilladelse til at nedlægge sit embede og kåre sin efterfølger. Og Eskil ønskede Absalon som sin efterfølger, og det kunne man tro var ganske ligetil, hvad det bestemt ikke var!

Den dramatiske kåring er skildret af krønikeskriveren *Saxo Grammaticus*(1160-1208). Vi ved ikke meget om ham, der kom i Absalons tjeneste som – ja, vel som propagandist! Hans opgave var at skrive pænt om sin arbejdsgiver. Det mest kendte værk af Saxo hedder *Gesta Danorum*, oversat fra såkaldt sølvalderlatin til *Danernes Bedrifter* – det nok mest kendte værk om vor historie fra en sagnagtig fortid frem til 1185.

I Michael Kræmmers bog ”Den hvide klan” (Spektrum 1999) om Absalon og Hvideslægten kan man læse Saxos beskrivelse af dramaet i Lund Domkirke – på nutidsdansk!

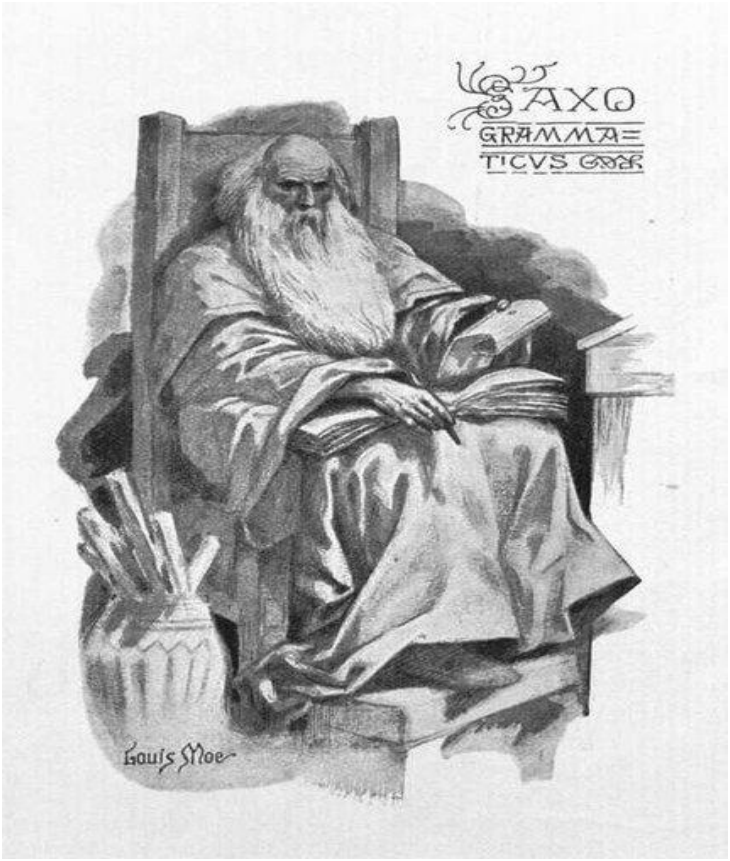

Saxo Grammaticus

”*Som aftalt mødtes kongen (*Valdemar den Store, red.*) og alle rigets bisper i St. Laurentis-kirken i Lund. Her meddelte Eskil sin afgang og bekræftede på kongens opfordring, at den var frivillig, og derefter udpegede han Absalon til sin efterfølger. Absalon sagde straks nej tak! Intet skulle få ham til at forlade den kirke, han endelig havde bragt velstand.*

Eskil henvendt sig til kannikerne, som ifølge de kirkelige forskrifter skulle stå for valget. De begyndte enstemmigt at råbe på Absalon. Og som om dette ikke var tilstrækkeligt greb de derefter fat i ham og slæbte ham over imod den ledige ærkebispestol. Hele forsamlingen istemte en hymne til ære for den nye ærkebisp. Men Absalon strittede imod, der blev

nærmest tumult, hans klæder blev flået i stykker, og larmen steg, så man ikke kunne høre sangen!

Til sidst, da mængden var lige ved at få Absalon presset ned i ærkebispestolen, brugte han sin sidste udvej. Han råbte, at han ville appellere til paven.

Herved dæmpedes gemytterne, og der blev holdt en messe for forsamlingen. Bagefter trængte Eskil sig privat ind på Absalon og bad på sine grædende knæ denne om at modtage ærkebispeværdigheden. Men Absalon var stejl."

Absalon havde sine gode grunde. For det første havde paven forbudt, at en biskop kunne besætte to bispestole samtidig. For det andet lå ærkebispedømmet i Skåne!

Oprøret i Skåne

Paven var overraskende medgørlig og tillod Absalon både at være ærkebiskop i Lund – landets højeste gejstlige stilling – og biskop i Roskilde. Skåningene var mindre medgørlige. Problemet var den såkaldte tiendebetaling til kirken, som var gennemført på Sjælland, men ikke i Skåne. Og det var noget af det første, Absalon tog fat på som ærkebiskop!

I 1180 brød det store skånske oprør ud – det voldsomste og længst varende af tre skånske opstande i 1100-tallet. Ud over kravet om tiende til kirkens folk vakte det de skånske fribønders vrede, at Absalon indsatte sjællandske stormænd som fogeder til at forrette ærkebiskoppelige ombud. Blandt dem var Absalons bror Esbern Snare, *Sune Ebbesen* (sønnesøn af Skjalm Hvide), stormanden *Saxe Torbensen* og andre af Absalons nærtstående familie og støtter.

De skånske bønder gik til angreb mod Absalons ejendomme og havde vel også slået ham ihjel, havde de kunnet finde ham. Et eksempel har vi fra landsbyen Sövde i det sydlige Skåne, hvor Absalon havde en større gård på en odde ud i Sövdesjön. Da Absalon besøgte gården, jog indbyggerne ham bort og plyndrede gården.

Valdemar I den Store

Til slut måtte ærkebiskoppen fly til Sjælland og bede kongen om at redde ham ud af sine problemer. Det gjorde kong Valdemar med hård hånd og et større militært opbud, som 1181 ved Dysie Bro (nuværende Dösjebro) slog bondehæren på flugt. Stormen var redet af. Da Valdemar døde året efter, stod Absalon tilbage som rigets mægtigste mand og rådgiver for Valdemars søn, den ganske unge kong Knud VI.

Kaj Spangenberg

Side 15

FÆLLES FJENDE OG KONKURRENT

I Nordeuropa dominerede Hansestæderne handlen overalt. Med den tungtlastede skibstype, koggen, og med hele forbundets mange snese af små og større byer langs Østersøen og de store floder, var de altdominerende. *Erik af Pommern* måtte indføre en købstadsforordning i 1419, hvor det blev forbudt de nordtyske købmænd at overvintre i Danmark. De måtte rejse hjem fra november til marts-april.

De kunne sejle op ad Gøtaelven som det passede dem, fordi de store floder var internationale vandveje, helt op til Gamle Lödöse og handle med både norske (nord for elven) og svenske. Der var et blomstrende sildemarked af stor tysk interesse ved *Skåneøret (Skanør)*, og den danske konge fik afgifter af de stadepladser, som fiskerne fra Warnemünde, Kolberg og andre kystbyer skulle bruge for at fange de eftertragtede sild, som købmændene ville have. Til gengæld bragte de salt fra Lüneburg med sig, ellers kunne silden ikke holde sig til den katolske fasteperiode.

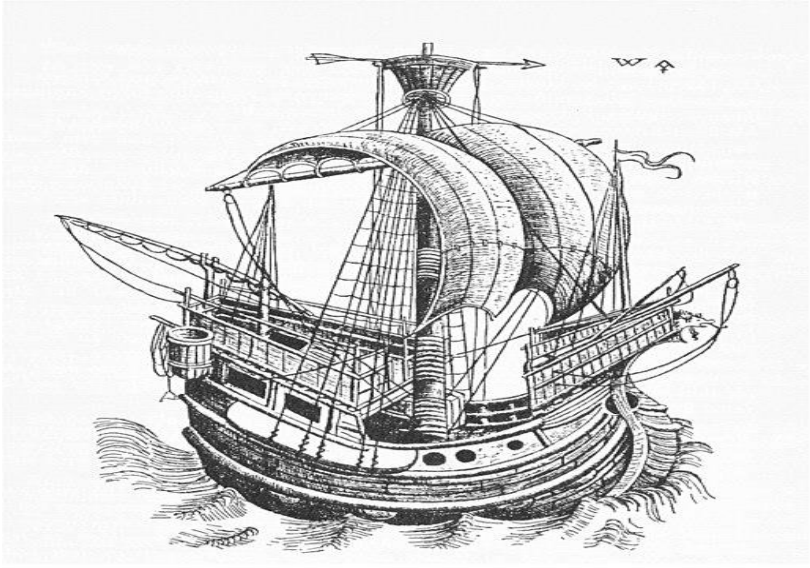

En kogge fra 1400-tallet

***)** Hansaen sad godt fast alle steder. Den kontrollerede Visby, og Stockholm var nærmest tysk lige som den nyanlagte by på den norske vestkyst, Bergen, var en ren tysk enklave. Igennem middelalderen, indtil Kalmarunionens dannelse som fælles værn imod Hansaen, var der overvejende skandinavisk samarbejde og ikke konflikt. Men der havde været et større intermezzo forinden.

Dårlige tider i Danmark og Europa

Der var dårlige tider i Europa. Bondeoprør imod herremænd og øvrighed. Holstenske grever underlagde sig Danmark efter kong Christoffers død. Riget var i opløsning og landet næsten pantsat. I Skånelandene rejste befolkningen sig imod holstenerne og de søgte i 1332 beskyttelse hos Sveriges og Norges konge Magnus Eriksson, som indløste dette pantelen, som Danmark havde måttet afgive. Først i 1360 lykkedes det den danske konge efter samlingen af Vestdanmark, Valdemar Atterdag (1321-1375), at sætte over Øresund og tage sine besiddelser tilbage.

Disse 28 år under svensk herredømme kom senere til at indgå som en legitimation af Sveriges krav på Skåne som ”oprindeligt” svensk område og dermed i den bevidste mytedannelse om Skånelandenes tabte svenskhed!

I 1397 var tiden blevet moden til et fælles udspil på den nordeuropæiske scene. *Kalmarunionen* blev dannet og dermed havde Hanseforbundet fået en stor udfordring i Norden. Dronning Margrethe 1. (1353-1412) havde for at sikre sin magt gjort sin søsterdattersøn *Bugislav* af Pommern til norsk konge under navnet *Erik af Pommern* (1382-1459). I 1396

blev han hyldet som konge af Danmark og Sverige, og for at bekræfte hans stilling som arvtager, indkaldte Margrethe 1. til fællesmøde i Kalmar. De tre landes rigsråder forsøgte at begrænse hendes magt, men forgæves. Resultatet blev Unionen.

To aktstykker vidner om denne magtkamp. Kroningsbrevet sejrede over Unionsbrevet, men det fastslås, at ingen lov måtte overføres fra det ene rige til det andet. Men netop dette skete. Danske og holstenske slotshøvedsmænd indsattes på borgene i Norge og Sverige. I Norge tog befolkningen affære og kørte dem ud af sognet, landsforviste dem simpelthen.

Svensk oprør og borgerkrig

I Sverige kom det til et oprør under Engelbrecht Engelbrechtson i 1434, hvis hær drog hærgende igennem Sverige. Oprøret havde karakter af et bondeoprør imod øvrigheden. De brændte den danske grænseborg *Brømsehus* af. Det samme skete med Helsingborg. Rigsrådet sendte sit opsigelsesbrev til kong Erik, og Karl Knutsson blev valgt til rigsforstander. Helt frem til 1520 forsøgte danske konger at genetablere Kalmarunionen, men kontrollen blev kortvarig og fortsatte til sidst som et drømmesyn i Christian IV´s hoved (1588-1648) og kom til at koste dyrt, for nu havde vi fået en varig fjende.

Christian II angreb i 1520 Vestergøtland fra sin fæstning i Vardbjerg (Varberg) og rykkede mod Stockholm. Efter byens overgivelse lod han 82 ledende svenske gejstlige, adelige og borgere henrette på Stortorvet. De fleste ser imidlertid ikke kun udåden, ”*det stockholmske blodbad*” som en anti-svensk

hændelse, men som et resultat af striden mellem unionstilhængere, som der også var mange af i Sverige, og modstandere. Norden kunne fortsat have gavn af en fælles magt, der kontrollerede både Øresund og Østersøens østlige og nordlige dele. Finland var dengang en del af Sverige, så intentionen holdt.

Problemet var de danske brud på den oprindelige traktat, og det skabte i royale kredse i Sverige en forbitrelse imod fjernstyringen, som overvandt Unionens fordele

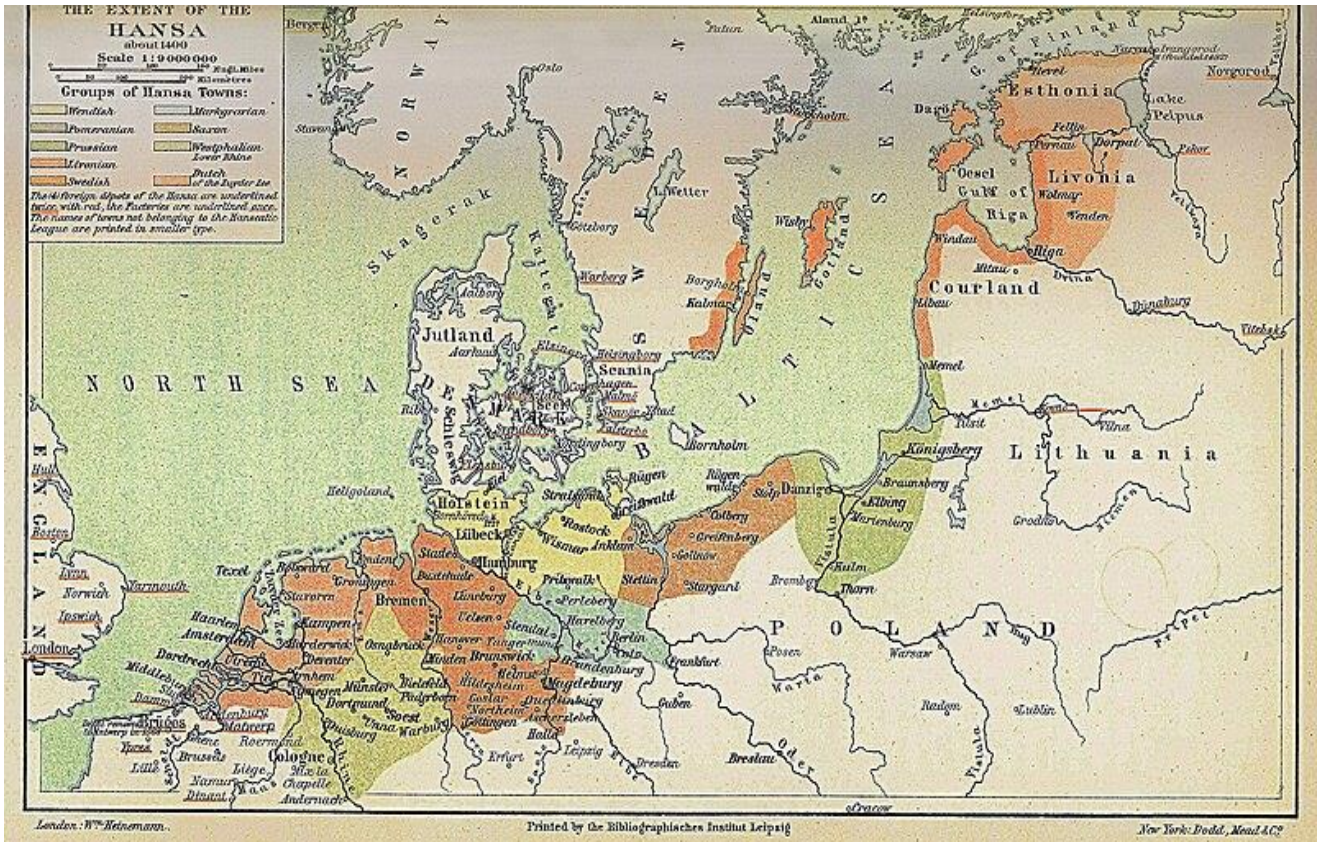

Hansaen var udbredt og opdelt i "nationale" enheder i Nordeuropa

Endnu foran på points

Christian II (1481-1559) var godt nok det svage danske borgerskabs og de danske bønders konge imod adelsvældet, men der var sået ondt blod hos en potentiel stærk magt, der

endnu ikke havde udviklet sine økonomiske muskler, som til sidst blev afgørende.

Jernmalm og kobber skulle blive en eftertragtet handelsvare på de europæiske markeder, der udkonkurrerede den danske eksport af stude og øksne samt korn, da de europæiske lande blev mere og mere selvforsynende. Det opdagede de danske konger i al deres magt og vælde ikke før, det var for sent.

Forinden var der dog et par alvorlige mellemregninger i det kommende magtopgør, som blev vundet af de danske konger. Østersøen var stadig et dansk "*Dominis Mare Baltici*" under dansk overherredømme. I 1361 havde Danmarks Valdemar Atterdag erobret Gotland, som på dansk blev til *Gulland*, slagtet de oprørske bønder, mens byens tyske borgerskab iagttog de omkring tusind bønders nederlag fra byens porte og mure. Danmark fik også kontrol over øen Øsel ud for Estlands kyst (nu Saaremaa). Danmark var altså stadig foran på points.

Stig Wørmer (Uddrag fra bogen *Tabet af Skåne* - Aarhus Universitetsforlag 2024)

***)** *Med nutidens karakteristik var Hansaen datidens monopolkapitalisme og en af datidens mægtigste magter! Økonomisk havde Hanseforbundet stor betydning for middelalderens Danmark, især fordi dets medlemmer i Nordtyskland leverede salt fra Lüneburger Heide til de store sildemarkeder ved Falsterbo og Skanør. Hanseforbundets medlemmer strakte sig fra Nederlandene til Baltikum. Således var der en nederlandsk hanse, en westfalsk, en saksisk, en vendisk, pommersk, preussisk, brandenburgsk og livlandsk hanse. Hansaen havde kontorer i bl.a. Visby på Gotland, i norske Bergen, Brugge i Flandern, engelske London samt Novgorod i det nuværende Rusland. I juli 1669 fandt den sidste Hansedag sted i Lübeck, og Hanseforbundets tid var endegyldigt ovre.*

KOBBERET GJORDE FORSKELLEN!

Mange har spurgt sig, hvordan og hvornår magtbalancen i Norden skiftede fra dansk dominans til svensk. Udsagnene er mange, og de kan være rigtige alle sammen, så lad os nævne de tre mest oplagte, inden vi kommer til et fjerde bud:

Øresundstolden, som unionskongen *Erik af Pommern* (1382-1459) indførte i 1429, gjorde at datidens stormagter – Nederlandene, England, Frankrig – fik øget interesse for, at ikke samme magt besad begge sider af Øresund. Især Nederlandene havde denne interesse, idet det er påvist, at godt 75 procent af sejladsen gennem Øresund på de tider bestod af nederlandske skibe til og fra de østeuropæiske markeder!

Christian II som *Kristian Tyran* og ansvarlig for det *Stockholmske Blodbad* 8.-9. november 1520 på Stortorget i den svenske hovedstad var givetvis årsagen til opløsningen af Kalmarunionen fra 1397 – også selv om halshugningen af 82 svenske notabiliteter var konsekvensen af den katolske *kanoniske ret*, som den svenske ærkebiskop og unionstilhænger, Gustaf Trolle, fik gennemtrumfet som hævn mod den svenske Stureslægt.

Middelalderens skildring af det Stockholmske Blodbad 1520

Netop en kanonisk ret kunne kongen i den katolske tid ikke blande sig, men det har utvivlsomt bekommet Christian II særdeles tilpas på den måde at slippe af med kræfter i den svenske adel og gejstlighed, som ikke var ham venligt stemt. Blandt de henrettede var *Erik Johansson (Vasa)*, ridder og medlem af det svenske Riksråd. Men han var også far til *Gustav Eriksson*, som ikke var i Stockholm og derfor undslap blodbadet.

Det lykkedes sønnen at rejse befolkningen i det meste af Sverige mod danskerne, og i 1523 blev han konge som *Gustaf Wasa* (1496-1560). Han genoprettede Sverige som selvstændig stat, og den blev de næste par hundrede år Danmarks argeste fjende: *Arvefjenden*!

Ville selv og fik læsterlige tæv!

Den første danske konge, der både talte og skrev på dansk, og som fik opført nogle af vore smukkeste kirker og slotte i nederlandsk renæssance – *Christian IV* (1577-1648) – var også kongen, der grundlagde byer med navne som Christianshavn, Christianstad i Skåne, Christianopel i Blekinge, Christiania (Oslo), Kongsberg og Christianssand (Kristiansand) i Norge samt Glückstadt i Holsten. Men han var samtidig også kongen, der tabte magtspillet om Norden!

Han rodede sig ud i 30-årskrigen stik imod Rigsrådet og var afvisende over for svenske *Gustav II Adolf*, der prøvede at gøre Danmark-Norge og Sverige til allierede i kampen mod protestantismens fjender i Tyskland. Men nix! – Det mente Fjerde Christian, at han kunne klare alene med en hær, han rejste som hertug i Slesvig og Holsten. Og så fik han

læsterlige tæv i slaget ved *Lutter am Barenberg* 17. august 1626! Fra da af gik det ned ad bakke for Danmark.

Forinden havde han trumfet ved *Freden i Knærød* 1613 (i virkeligheden blev den underskrevet på grænsen mellem Sjöared - måske Sjørød dengang? - i Halland og Sjöaryd i Småland). Indtil svenskerne havde betalt én million daler i krigsskadeserstatning, kunne Danmark beholde *fæstningen Älvsborg* ved Göta-elvens udmunding. Det nåede Sverige i sidste øjeblik at betale. Betalingen faldt i *kobber*.

Fredsstenen i Sjöared i Halland.

Christian IV var en konge til fest, farver – og hor! Efter sigende avlede han 23 børn med sine ægtefæller og friller! Det svenske kobber blev med tiden irret og grønt og pynter på kongens mange kirker og slotte, som vi har glæde af i dag.

Imidlertid havde det nok været klogere, hvis kong Christian havde anvendt kobberet til kanoner! Netop her indtrådte den forskel, som gjorde, at magtbalancen i Norden tippede til Sveriges fordel. Det mente journalist, historiker, politolog og professor i statskundskab ved Aarhus Universitet *Erling Bjøl* (1918-2023 – han blev 105 år!). Han skrev om emnet i Dagbladet Information 10. juli 1959 med overskriften ”Da Sverige overhalede Danmark”

Bergslagens kobber i Falun

Kanonerne i 1600-tallet bestod af et ildrør (kanonløb), som kunne være støbt i enten jern eller bronze – en legering, der normalt består af 90% kobber og 10% tin. Forskellen er stor! Kanoner af jern – som de fleste danske var støbt i – risikerer at sprække under overophedning! Det skete yderst sjældent med et kanonrør af bronze, og det gav de svenske styrker en meget stor fordel på slagmarken, som de forstod at udnytte under Gustav II Adolfs ledelse.

Og netop kobber var Sverige på det tidspunkt det land i Europa, som havde størst tilgang til metallet fra *Kobberberget i Falun* i Dalarna! Kobbergruben blev i 1600-tallet verdens største og spillede en stor rolle for svensk økonomi. Og – ikke mindst - for Sverige som krigsmagt og stormagt!

Erling Bjøl skriver: ”*Kobberudviklingen i Falun laa i aarene 1620-1632 paa 1250 til 1900 tons om aaret. Ikke imponerende efter moderne forhold. Men den voksede. Den samlede europæiske produktion er blevet anslaaet til 3100 tons, hvoraf ikke mindre end 3000 tons i Sverige*!”

I store tal blev mere end 2/3 af den gamle verdens kobbermalm brudt her. Udvindingen af kobber bragte en stank af svovl til overfladen i Falun, men som dronning Kristina Augusta (1626-1689 – datter af Gustav II Adolf) – sagde: ”*Får denna söta doften aldrig upphöra!*”

Axel Oxenstierna

Axel Oxenstierna

Kanoner af bronze gav en fordel på slagmarken, men uden dygtige militærstrateger hjælper det ikke meget. Også her havde Sverige en fordel frem for danske Christian IV: *Axel Oxenstierna* (1583-1654), den måske største statsmand i Sveriges historie og rigskansler ved Gustav II Adolfs kroning. De to gik på alle måder godt i spand sammen – ja, Erling Bjøl mener, at alt var gået bedre for Danmark i det nordiske opgør, hvis Danmark havde haft en statsmand af Axel Oxenstiernas kaliber!

Og kaliberet var stort: Han blev medlem af Riksrådet 1609 og rikskansler 1612. Efter Gustav II Adolfs død og under dronning Kristinas formynderregering var Oxenstierna Sveriges faktiske regent. På hans initiativ blev det svenske postvæsen grundlagt i 1636 – vore dages *PostNord*! – som en del af et moderniseret svensk embedsværk. Desuden inddelte han landet i len med grænser, som stort set eksisterer i dag.

Oxenstierna ledte forhandlingerne og underskrev fredsaftalen i Knærød 18. januar 1613. Det samme gjorde han ved Brømsebrofreden 13. august 1645, som sluttede den på Oxenstiernas initiativ indledte Torstensson- og Hornskrig, som medførte de første afgørende danske tab til Sverige.

Både Oxenstierna og Gustav II Adolf var barkede realpolitikere, og kongens død under 30-årskrigen på slagmarken ved *Lützen 16. november 1632* var et personligt hårdt slag for kansleren. Vakte det glæde i Danmark?

Ikke for alle, skriver Erling Bjøl. Den danske kansler *Christian Friis* (1581-1639) lukkede sig således inde i to dage for at sørge over svenskekongens voldsomme død i kampen mod de katolske magter. Erling Bjøl slutter i bogen ”I min tid – artikler og tilbageblik 1938-2011 (Politikens Forlag)” :

”*Det var ogsaa protestantismens sag og dermed grundlaget for den livsform, der i de følgende aarhundrede skulle udvikle sig i Norden, at han fald for*”.

Jovist var det også Danmarks sag! Desværre kendte Christian IV ikke sin besøgelsestid.

Kaj Spangenberg

NYT FRA ØRESUNDSREGIONEN

PÅ TRODS af et ødelagt sporskifte ved Østerport Station i maj kan Skånetrafiken konstatere en fortsat stærk vækst i antallet af rejsende på Øresundstogene mellem Danmark og Skåne. I maj blev der foretaget 1.369.022 rejser med Øresundstogene over Øresundsbron. Det er en stigning på 181.722 rejser, svarende til 15 procent i forhold til maj 2023. En del af forklaringen kan bero på, at Eurovision med Melodi Grand Prix blev arrangeret i Malmø i netop maj!

”ØRESUNDSREGIONEN er et tegn på, at det nordiske arbejdsmarked fungerer”, siger senioranalytiker ved den nordiske analyseorganisation Nordregio, *Gustaf Norlén*. I dag pendler omkring 49.000 mennesker om året til et job i et andet nordisk land - heraf pendler 18.400 mellem Danmark og Sverige, og det er hovedsageligt inden for Øresundsregionen.

DEN dansk-svenske *Greater Copenhagen & Skåne Committee* (GCSC) har til de respektive svenske og danske transportministre sendt en opfordring om at fremskynde en undersøgelse af en ny og fast forbindelse mellem Helsingør og Helsingborg – gerne med deadline allerede i år! *Henrik Fritzon*, formand for GCSC’s og i ledende funktion for Region Skåne, mener at en HH-forbindelse ville blive et særdeles kommercielt og bæredygtigt produkt, som vil give overskud hurtigere end Øresundsbron, hvis det får kapital.

Thale Ulfstands families epitafium i Bosø Kirke

Tidsskriftet dansk-skånsk

Nummer 2 / 1. august 2024